

„Czy ojcowie uważają za stosowne, by konferencje biskupie posiadały władzę ustalania, aby we mszy św. poza symbolem wiary nicejsko-konstantynopolitańskim mógł być także używany symbol apostolski?”²⁵.

Głosowało 183 Ojców. Za wprowadzeniem do liturgii Mszy św. Symbolu Apostolskiego wypowiedziało się 142; przeciwko — 22, a 19 zaproponowało pewne poprawki, które dotyczyły:

- 1) by władzy wprowadzania udzielała tylko Stolica Apostolska i tylko w miejscach, gdzie wierni nie umieją czytać, oraz w ściśle określonych wypadkach;
- 2) czuwać należy, aby oba Symbole zawsze były używane, i aby Symbol Nicejsko-Konstantynopolitański zawsze był używany we Mszach św. śpiewanych,
- 3) aby Symbol Apostolski wprowadzony był tylko we Mszach św. dla dzieci lub bez większej frekwencji wiernych np. w ciągu tygodnia, inne okazje;
- 4) aby dla łatwiejszego uczestnictwa wiernych każdy naród posiadał jednolite tłumaczenie Składu Apostolskiego;
- 5) czuwać nad tym, aby także Symbol Apostolski mógł być śpiewany;
- 6) wprowadzić tylko i wyłącznie Symbol Apostolski²⁶.

Rzym

KS. BOGUMIŁ LEWANDOWSKI

Ks. Roman Michałek, Ilówiec k.Poznań

KOMENTARZ PRAWNO - LITURGICZNY DO DRUGIEJ INSTRUKCJI O NALEŻYTYM WYKONANIU KONSTYTUCJI O ŚW. LITURGII

Instrukcja *Tres abhinc annos* z 4 V 1967 r., której urzędowy przekład ukazał się tego samego roku już w drugim numerze *Ruchu Biblijnego i Liturgicznego* na ss. 65—70, jest bez wątplenia jednym z ważnych etapów w dziele przeprowadzanej odnowy liturgicznej. Ponieważ Instrukcja ta wprowadza pewne zmiany do obrzędów Mszy św., dlatego dekretem z 18 V br. (a więc już po dwóch tygodniach) zatwierdzono i ogłoszono *Variationes in Ordinem Missae inducendae ad normam Instructionis S.R.C. diei 4 maii 1967* (Typis Polyglottis Vaticanis, pp. 40). Oba te dokumenty Kongregacji Obrzędów i Rady do wykonania Konstytucji o Liturgii obowiązują w całym Kościele Katolickim od dnia 29 czerwca 1967, z wyjątkiem tych postanowień, których wcielenie w życie zależy od Konferencji Episkopatu względnie od Biskupa rezydencjalnego. Oba realizują m. in.

²⁵ Por. *Synodus Episcoporum, Supplementum...*, str. 10.

²⁶ Por. *Synodus Episcoporum, De Sacra Liturgia, Exitus manifestationis...*, str. 9; *Notitiae* 35 (1967) 356.

niektóre postulaty, wysuwane jeszcze przed Soborem Watykańskim II. Oba też uwzględniają moment pastoralny, mianowicie czynny udział ludu Bożego w liturgii. Ponadto *Variationes in Ordinem Missae* wyjaśniają wiele wątpliwości, jakie nasuwała Instrukcja „Tres abhinc annos”. Dalsze wyjaśnienia podaje cyt. posoborowa Rada w swoim organie *Notitiae* (np. w nr z lipca—września 1967 r. na ss. 300—304) oraz członkowie tejże Rady w komentarzach, jakie ukazały się w tychże *Notitiae* na ss. 170—194 oraz w *Ephemerides Liturgicae* 1967, 300—328. Jest rzeczą pożyteczną zapoznać zainteresowanych z wspomnianymi wyjaśnieniami, zwłaszcza najważniejszymi oraz dodać do nich dalsze, szczególnie te, o które pyta wielu liturgów.

I. WYBÓR FORMULARZY MSZALNYCH

Do nr 1 Instrukcji.

We Mszy o Świętym wspomnianym w Laudes mówi się *Gloria* (bo jest to Msza świąteczna w szerszym znaczeniu; por. Kodeks Rubryk nr 302 b oraz 431 b).

Mszę o Świętym wspomnianym w Laudes można odprawiać w odpowiedającym mu kolorze, lub w kolorze oficjum dnia, wg reguły podanej w nr 323 Kodeksu Rubryk. Reguła zaś ta postanawia, że:

a) jedynie w czytanych Mszach nie konwentualnych IV klasy (dotąd tylko wotywnych, obecnie także z przypadającego wspomnienia) można użyć albo koloru właściwego, albo koloru dnia;

b) w takich wypadkach koloru fioletowego używa się jedynie w tych Mszach, którym on z zasady przysługuje; dotąd klauzula ta dotyczyła tylko odnośnych wotyw (oraz dni powszednich Przedpościa); obecnie dotyczy ona także Mszy z dnia powszedniego Adwentu (do 16 XII włącznie) oraz wigilii (III klasy).

Do nr 2.

Dniami liturgicznymi II klasy, w które za zezwoleniem Konferencji Episkopatu wolno w lekcjach i ewangeliach stosować tzw. ciągle czytanie Pisma Św. („Lectio continua”), są: a) dni powszednie Adwentu 17—23 grudnia, w które przypadają perykopy z poprzedniej niedzieli (por. *Notitiae* 1967, 172; *Eph. Lit.* 1967, 304; *La Maison Dieu* 1967, II, 23); b) trzy dni w oktawie B. Narodzenia, 29—31 XII (*Notitiae* 1967, 14; *Eph. Lit.* 1967, 145 oraz cyt. *La Maison Dieu*).

Gdy Msza ma tylko lekcję lub tylko ewangelię ściśle własną, wtedy wszystkie perykopy bierze się z Mszału, a nie z „Lectio continua” (*Notitiae* 1967, 172; *Eph. Lit.* 1967, 304).

Ściśle własna lekcja i ewangelia przypada w następujące uroczystości III klasy i wspomnienia: 24 I, 25 I, 11 II, 24 III, w Mszy o M.B. Bolesnej w piątek przed Niedzielą Palmową, 11 VI, 30 VI, 16 VII, 22 VII, 29 VII, 29 VIII, 2 X, 24 X.

Do nr 3.

Msze wotywne, z których wolno wziąć kolektę, modlitwę nad darami ofiarnymi i pokomunię zamiast odnośnych modlitw Mszy odprawianej z poprzedniej niedzieli, są podane w *Missale Romanum*, wydanym po Kodeksie Rubryk, w rozdziale „*Missae votivae ad diversa*” pod nr 15—29.

II. MODLITWY WE MSZY ŚW.

Do nr 4.

Przepis zawarty w tym nr znosi wszelkie wspomnienia, nie tylko zwykłe, lecz także uprzywilejowane (tzn. niedzieli, dnia liturgicznego I klasy, dnia w oktawie B. Narodzenia, Suchych Dni wrześnieowych, dni powszednich Adwentu i W. Postu, Litanii Większej); znosi on też modlitwy nakazane i wotywne (dowolne), a odmawianie modlitw pod jednym zakończeniem ogranicza do wypadków, które wylicza taksatywnie.

Dlatego nie mówi się odtąd (ani pod jednym ani pod drugim zakończeniem):

a) modlitwy Mszy wotywnej I i II klasy (np. w zewnętrzny obchód uroczystości Tytułu kościoła), która napotkała przeszkodę (por. K. R. nr 330 c, 343 c), chyba że chodzi o wotywę w dniu ślubów zakonnych lub „Za nowożeńców”;

b) wspomnienia o św. Pawle w Mszy o św. Piotrze i odwrotnie (por. K. R. nr 110); stąd np. 30 VI do Mszy z dnia dodaje się pod jednym zakończeniem modlitwę za Papieża, a opuszcza się wspomnienie o św. Piotrze (*La Maison Dieu* 1967, II, 25 n.);

c) modlitwy z Mszy „O rozkrzewienie wiary” w przedostatnią niedzielę października (por. K. R. nr 453); w każdym jednak kościele, w którym odbywają się specjalne nabożeństwa za misję, wolno odprawić (w kolorze fioletowym) jedną wotywę II klasy „O rozkrzewienie wiary”, z *Credo* i prefacją o Trójcy Przenajśw., bez wspomnienia niedzieli (por. K. R. nr 369 oraz *Ordo... pro A. D. ... 1968*, Roma, Edizioni Liturgiche, 150).

d) modlitwy o św. Anastazji podczas drugiej Mszy św. w uroczystość B. Narodzenia (por. cyt. *Ordo*, 172).

e) modlitwy o Najśw. Sakramencie w Mszach, które w czasie adoracji odprawiano (na podstawie indultu) przy ołtarzu wystawienia (por. K. R. nr 355); zresztą, bez względu na jakiegokolwiek tradycję i zwyczaj, nawet godne specjalnej wzmianki, Instrukcja Kongregacji Obrzędów z 25 V 1967 o czci Eucharystii („*Eucharisticum mysterium*”), która weszła w życie 15 VIII tegoż roku, w nr 61 zabroniła odprawiać Mszę nie tylko przy ołtarzu, lecz także w kościele, w którym jest wystawiony Najśw. Sakrament.

Mówi się natomiast:

a) modlitwę „nad ludem” odmawianą po pokomunii w dni powszednie W. Postu;

b) w Polsce (na mocy analogii z nr 4 b omawianej Instrukcji), w rocznicę zwycięstwa pod Chocimem 10 X 1621 r. modlitwy z wotywy „pro gratiarum actione” (por. Mszał Rz., rozdz.: *Missae votivae ad diversa*) pod jednym zakończeniem z modlitwami Mszy o św. Franciszku Borgiaszu W. (por. *Missae propriae dioecesis Poloniae* a S.R.C. approbatae 20 VI 1964, Roma, maszynopis, ss. 116; por. też *Mszał Rz.*, Poznań 1965, s. 1159 n.)

III. NIEKTÓRE ZMIANY WE MSZY ŚW.

Do nr 7.

W wypadku okadzania ołtarza, w którym jest przechowywany Najśw. Sakrament, przykłęka się przy każdym przechodzeniu przed Sanctissimum (*Notitiae* 1967, 177; *Eph. Lit.* 1967, 307); przed okadzeniem zaś krzyża celebrans nie przykłęka, lecz tylko czyni średni skłon ciała.

Ponadto nie przykłęka się (choćby w tabernakulum był Najśw. Sakrament) np.: po ustawieniu kielicha na mensie i po zejściu na posadzkę, a przed rozpoczęciem tzw. ministrantury, po słowach konsekracji chleba i wina (po konsekracji wina celebrans, nie stawiając kielicha na korporale, zaraz dodaje „Haec quotiescumque...” — por. cyt. *Variationes* nr 38), po odkryciu kielicha przed „Per ipsum”, po odkryciu i po przykryciu kielicha na „Pax Domini”, w Mszy „Za nowożeńców” przed i po modlitwach „Propitiare” i „Deus, qui potestate” (w wypadku gdy nowożeńcy podchodzą do ołtarza), po odkryciu kielicha przed spożyciem Krwi Pańskiej, przed przełożeniem nowokonsekrowanych komunikantów z korporalu na patenę, względnie po otwarciu puszkii lub tabernakulum (*Notitiae* 1967, 184; *Eph. Lit.* 1967, 313).

Nowych zasad, ograniczających przykłękania podczas Mszy św., należy przestrzegać analogicznie także w innych obrzędach (*Notitiae* 1967, 177; *Eph. Lit.* 1967, 307). Stąd np.: przy udzielaniu komunii poza Najśw. Ofiarą albo podczas nabożeństwa ekspozycyjnego powinno się przykłękać (poza dojściem i odejściem od ołtarza, przy którym jest Najśw. Sakrament) tylko po pierwszym otwarciu i przed ostatnim zamknięciem tabernakulum.

Do nr 8 (i 16).

Pod koniec Mszy św., po pokomunii, a przed „Dominus vobiscum”, celebrans całuje mensę także wtedy, gdy następuje jakaś liturgiczna procesja, albo absolucja przy katafalku (lub wreszcie uroczystsze i dłuższe wystawienie Najśw. Sakramentu — por. Instrukcja „Eucharisticum mysterium”, nr 60) i w związku z tym opuszcza błogosławieństwo, a zamiast „Ite, Missa est” mówi (zwrócony do ludu) „Benedicamus Domino” (por. *Variationes* nr 60; *Notitiae* 1967, 187; *Eph. Lit.* 1967, 315).

Nie całuje się zaś mensy: przed „Dominus vobiscum” poprzedzającym kolektę, modlitwę wiernych względnie antyfonę na przygotowanie darów ofiarnych (choćby Liturgia Słowa była sprawowana przy ołtarzu) i pokomunię, przed „Orate fratres”, podczas modlitwy „Te igitur” i „Supplices te rogamus”, przed pocałunkiem pokoju.

Do nr 9.

Jeżeli Liturgię Słowa odprawia się poza ołtarzem (co w Mszach dla ludu powinno być regułą), wtedy „Dominus vobiscum” poprzedzające modlitwę wiernych względnie antyfonę na przygotowanie darów ofiarnych mówi celebrans tam gdzie bezpośrednio przedtem był i dopiero potem idzie do ołtarza (por. „Variationes” nr 18).

Po wspomnianym „Dominus vobiscum” nigdy nie mówi się „Oremus” (por. *Variationes* nr 18; *Notitiae* 1967, 303; *Eph. Lit.* 1967, 321).

Jeżeli celebrans będzie konsekrował poza hostią także komunikanty nie umieszczone w puszcze, wtedy (po złożeniu pateny z hostią) zsuwa je z pateny na korporał (por. *Notitiae* 1967, 178; *Eph. Lit.* 1967, 309).

W czasie ofiarowania czyni się znak krzyża nad ampułką z wodą (z wyj. Mszy żałobnych) oraz nad darami ofiarnymi w modlitwie „Veni, sanctificator” (*Notitiae* 1967, 178; *Eph. Lit.* 1967, 308).

Do nr 10.

W każdej Mszy dla ludu wolno celebransowi mówić głośno (jeśli to jest wskazane) albo cały Kanon (tzn. od „Te igitur” do „Per quem haec omnia”), lub jego centralną część, tzn. od „Hanc igitur” do „Supplices te rogamus” włącznie (por. *Notitiae* 1967, 180; *Eph. Lit.* 1967, 310). Wypada jednak zaznaczyć, że głośne odmawianie Kanonu jest wskazane wtedy, gdy uczestnicy znają język łaciński, względnie gdy kompetentna władza na mocy nr 28 a omawianej Instrukcji pozwoliła na używanie w tej części Mszy św. języka ojczystego (por. *Notitiae* 1967, 179 n.; *Eph. Lit.* 1968, 309).

W Mszach zaś ze śpiewem wolno celebransowi śpiewać modlitwy Kanonu od „Hanc igitur” do „Supplices”, albo od „Qui pridie” do „Haec quotiescumque”, albo same słowa konsekracji (oczywiście wg melodii przeznaczonych dla Mszy koncelebrowanych).

Modlitwy poza Kanonem, które dotąd należało mówić po cichu, nadal trzeba tak mówić; należą do nich: „Aufer a nobis” i „Oramus”, „Munda cor” modlitwy na przygotowanie darów ofiarnych (od „Suscipe, sancte Pater” do „Suscipe, sancta Trinitas”), „Haec commixtio” i modlitwy na ucztę ofiarną, a więc: trzy przed komunią św., „Panem caelestem”, „Corpus Domini”, „Quid retribuam”, „Sanguis Domini”, „Quod ore”, „Corpus tuum” i — jeżeli nie ma komunikujących — „ut intres sub tectum meum” itd. *Variationes*; por. też *Notitiae* 1967, 180 i *Eph. Lit.* 1967, 310).

Warto jeszcze dodać, że na mocy Instrukcji o Muzyce w Św. Liturgii („Musicam sacram”) z 5 III 1967, która weszła w życie 14 maja tegoż roku:

a) w każdej Mszy ze śpiewem należy śpiewać aklamację przed ewangelią (choćby tę perykopę się czytało), a więc: „Pan z wami — I z duchem twoim. Słowa ewangelii wg świętego N. — Chwała Tobie, Panie”; celebrans zaś musi śpiewać razem z ludem (względnie z chórem) po prefacji „Święty...” (cyt. Instr. nr 29; por. też „Ritus... Missae” z 27 I 1965 r., nr 61), oczywiście wg melodii zatwierdzonej choćby przez jednego z Ordynariuszy (*Notitiae* 1966, 339); jeżeli jednak śpiew tej części „Ordinarium” jest długi, wtedy celebrans zaraz po prefacji mówi „Te igitur” (*Notitiae* 1965, 252);

b) gdy celebrans (względnie asystujący) nie jest dysponowany, a nie ma innego, wtedy jedną lub drugą trudniejszą część Mszy św., którą powinien odśpiewać (np. prefację), może głośno odmówić (por. nr 8 teże Instr.)

Do nr 11.

Kapłan rozpoczyna modlitwę „Te igitur” nie podnosząc i nie składając rąk, nie wznosząc wzroku, nie czyniąc żadnego skłonu (i nie całując ołtarza). Ręce składa dopiero przed znakiem krzyża nad darami ofiarnymi.

Całą modlitwę „Quam oblationem” i „Per quem haec omnia” odmawia się ze złożonymi, a „Unde et memores” z rozłożonymi rękoma, nie czyniąc żadnych znaków krzyża; znaki krzyża nad darami ofiarnymi opuszcza się też w modlitwie „Qui pridie”, „Simili modo” i „Supplices te rogamus”.

W modlitwie „Supplices, te rogamus” kapłan po wyprostowaniu żegna się na słowa „omni benedicatione caelesti et gratia repleamur”.

Całe „Libera nos, quaesumus” mówi celebrans bez przerwy, aż do „Amen” włącznie, na „Per eundem Dominum” składając ręce; dopiero potem odkrywa kielich (nie przyklękając) i nie czyści pateny, w milczeniu (*Eph. Lit.* 1967, 327) łamie Hostię, mówiąc „Pax Domini...” nie czyni znaków krzyża, wpuszcza cząsteczkę Hostii do kielicha mówiąc po cichu „Haec commixtio...” (i nie przyklęka; por. *Variationes* nr 47).

Do nr 12.

Ponieważ złączenie po konsekracji dużych i wskazujących palców obu rąk nie jest obowiązkowe, dlatego nie jest też obowiązkowe obmycie ich po komunii św., przemawiają za tym również względy higieniczne (*Notitiae* 1967, 304); zawsze jednak odmawia się modlitwę „Corpus tuum” i dwa razy puryfikuje się kielich.

Do nr 13.

Na komunię wiernych trzeba dzwonić przed „Baranku Boży”, by celebrans wiedział, jak dalej odprawiać Mszę św.

Jeżeli wierni przystępują do Stołu Pańskiego, wtedy celebrans zwraca się do nich trzymając w lewej ręce patenę, a nad nią w prawej ręce złożoną Hostię. Jeśli zaś wierni nie przystępują do Stołu Pańskiego, wtedy celebrans nie zwraca się do ludu i nie mówi „Oto Baranek Boży...”, lecz zachowuje dawne obrzędy, z tą tylko różnicą,

że nie czyni znaku krzyża ani Hostią ani Kielichem (i nie przykleka po jego odkryciu). W jednym i drugim wypadku nie zbiera też partykuł z korporалу (*Variationes* nr 51 n.)

W Mszy dla ludu antyfonę na komunię odmawia się lub śpiewa zaraz po „Panie, nie jestem godzien...”, a więc w czasie spożywania przez celebransa Ciała i Krwi Pańskiej (*Variationes* nr 54).

Do nr 16.

Po pokomunii celebrans całuje ołtarz, zwrócony do ludu pozdrowia go słowami „Dominus vobiscum”, wznosi oczy, rozkłada, unosi i składa ręce oraz mówi głośno „Benedicat vos omnipotens Deus”, błogosławi wiernych mówiąc „Pater et Filius et Spiritus Sanctus” i zaraz po „Amen” dodaje „Ite, Missa est”, po czym odchodzi od ołtarza (*Variationes* nr 56—58).

W Mszy ze śpiewem słowa błogosławieństwa śpiewa się (*Notitiae* 1967, 186; *Eph. Lit.* 1967, 315 i *La Maison D'eu* 1967, II, 32) wg następujących melodii: jeżeli przy kolekcie, modlitwie nad darami ofiarnymi i pokomunii użyto tonu uroczystego lub powszedniego, wtedy przy błogosławieństwie używa się melodii przewidzianej na celebrę pontyfikalną (*Notitiae* 1967, 300 n.); gdy zaś wspomniane modlitwy śpiewa się w tonie starożytnym, wówczas błogosławieństwo śpiewa się na specjalną melodię podaną w tychże *Notitiae* na s. 302 n.

IV. NIEKTÓRE ZMIANY W BREWIARZU.

Do nr 19.

W dni liturgiczne I i II klasy, które mają Jutrznę o trzech Nokturnach, można mówić jeden z nich, trzypsalmy, dowolnie wybrany. W uroczystości, jeśli mówi się tylko I lub II Nokturn, wtedy po drugim responsorium dodaje się „Gloria Patri” i powtarza się drugą część tegoż responsorium, a bezpośrednio po trzeciej lekcji odmawia się „Te Deum” (*Notitiae* 1967, 189; *Eph. Lit.* 1967, 317). Trzy psalmy (dowolnie wybrane spośród dziewięciu podanych) wolno też mówić w każdą niedzielę (*Notitiae* 1967, 303).

Do nr 21 i 22.

Każdy duchowny zobowiązany do brewiarza, jeśli odmawia go lub śpiewa w języku ojczystym z grupą wiernych, wypełnia swój obowiązek, byleby tekst przekładu był zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu i Stolicę Apostolską (Konst. Lit. art. 101 § 3 i M. Pr. „Sacram Liturgiam” nr IX).

V. NIEKTÓRE ZMIANY W LITURGII ZA ZMARŁYCH

Do nr 23.

Kolor czarny przypomina przysłowiową czarną rozpacz po śmierci najbliższych, niezgodną z wiarą w życie przyszłe. Kolor fioletowy

wyraża pokutę w czyśćcu za popełnione grzechy oraz paschalny charakter śmierci chrześcijanina, a więc wiarę i nadzieję na przejście z życia doczesnego do szczęśliwego życia wiecznego.

VI. SZATY LITURGICZNE

Do nr 26.

Po absolucji przy katafalku, która następuje po Mszy św. i której wolno dokonywać w ornacie, pogrzeb odprawia się w kapie.

Ilówiec k. Poznań

KS. ROMAN MICHAŁEK

Ks. Stanisław Burzawa, Paryż

ODNOWA LITURGII W KOŚCIELE FRANCUSKIM

15 czerwca 1967 r. Posoborowa Komisja Liturgiczna wystosowała list do przewodniczących Biskupich Konferencji Krajowych zarządzając przeprowadzenie ankiety mającej na celu zbadanie opinii tak duchownych jak i świeckich odnośnie do skutków reformy liturgicznej w duszpasterstwie.

Na polecenie Liturgicznej Komisji Episkopatu Francuskiego ankietę opracowało i przeprowadziło *Centre National de Pastorale Liturgique* a wyniki ogłoszono w *La Croix* z 4 stycznia br. W okresie przeprowadzania ankiety dyspozycje Soboru i Episkopatu były zrealizowane w zupełności; tekst kanonu w j. francuskim był przedstawiony do zatwierdzenia Kongregacji do nauki wiary¹. Ankietę przeprowadzono wśród księży, zakonnic i świeckich.

I. Odpowiedzi księży.

Na 2.000 księży, do których wysłano kwestionariusze (15—30 na diecezję; we Francji jest ok. 40 tys. księży) odpowiedziało 1.493.

Spośród tych, którzy nadesłali odpowiedzi:

3% powyżej 67 lat	46% pracuje w miastach
74% 37—67 lat	46% pracuje w środowisku wiejskim
12% poniżej 37 lat	
11% nie podało wieku	8% nie podało miejsca pracy.

W ankiecie wzięli udział proboszczowie, wikarzy i kapelani różnych organizacji, szkół i szpitali.

W kwestionariuszu sformułowano sześć pytań:

- 1) Czy na skutek reformy zwiększyła się liczba uczestniczących we Mszy św.?

¹ Kongregacja do nauki wiary zatwierdziła przekład kanonu w j. francuskim dopiero za szóstym razem.